

Kovács Éva

## Exploring English Phrasal Verbs

### Pandora Könyvek 7.

(Eger: Líceum Kiadó, 2007. pp. 269.)

Szabóné Papp Judit

Az egri Eszterházy Károly Főiskola oktatójának monográfiája a szerzőnek a témában folytatott többéves kutatása eredményeit foglalja össze. A téma pedig az angol nyelvészet egyik igen izgalmas, sokrétű kérdésköre: a frazális igék (*phrasal verbs*) kérdése, amely mind elméleti, mind alkalmazott nyelvészeti szempontból számos problémát vet fel. Nyelvvelajátítási-nyelvpedagógiai szempontból a frazális igék jelentőségét aláhúzza az, hogy az angol anyanyelvi beszélők által igen gyakran használt lexikális egységekről van szó.

A kötet gazdag példaanyaggal illusztrált, átfogó, a témakörben korábban megjelent fontosabb publikációkat alaposan feldolgozó fejezeteiben a szerző képet ad témájáról, felölelve annak mind elméleti nyelvészeti (nyelvtörténeti, szintaktikai, szemantikai), mind gyakorlati (lexikológiai-lexikográfiai, nyelvvelajátítási) vonatkozásait. Ehhez az elméleti keretet a kognitív nyelvészet alapvető elvei és megállapításai adják, amelyekről meggyőzően bizonyítja, hogy valóban új megvilágításba helyezik, izgalmas és termékeny szempontokkal gazdagítják a korábban már számos szerző által feldolgozott igecsoport vizsgálatát.

A frazális igékkel kapcsolatos első probléma magának a kategóriának a meghatározása, behatárolása, a szakirodalomban fellelhető, ezzel kapcsolatos szűkebb és tágabb értelmezések részletes áttekintése (az előbbi kizárja, az utóbbi beleérti a kötelező prepozíciós bővítménnyel rendelkező igéket a *phrasal verbs* fogalmába). A kutatók (pl. Radford) által alkalmazott kritériumok kritikus szemléletű vizsgálata után a szerző az emberi kategóriaalkotásra vonatkozó kognitív felfogás jegyében – amely szerint kategóriáink prototípus köré szerveződő, világosan le nem határolható, elmosódó körvonalú, ún. 'fuzzy' csoportokat alkotnak – amellett foglal állást, hogy a frazális igék jelenségének megértése és elemzése szempontjából legígéretesebb, ha a partikuláknak és prepozícióknak az élő nyelv ugyancsak a kognitív nyelvészet által kihangsúlyozott amorf, szigorú szabályok alól minduntalan kibújó mivolta, „lompossága” (*sloppiness*) miatt résmentesen, kivételek nélkül amúgy sem megvalósítható szigorú elválasztása helyett, közöttük kontinuumot, átmenetet tételezünk fel. Ily módon a frazális igék kategóriájáról olyan képet alkothatunk, amely szerint ennek a csoportnak vannak prototipikus, azaz központi, illetve marginális, periférikus elemei, amelyeknek és a köztük levő kapcsolatoknak az elemzésére a partikula/prepozíció szemantikájának, azaz a polisziemiáját alkotó centrális és marginális jelentéseknek a feltárása nyújt lehetőséget. Erre a sokrétű, konkrét elemzésre adnak példát a monográfia talán legérdekesebb, utolsó fejezetei, ahol a szerző többek között Lakoff, Johnson, Lindner és Rudzka-Ostyn publikációira támaszkodva, de azokat szintetizálva és kibővítve három partikula/prepozíció (*over, out, through*) kognitív feldolgozását végzi el. A partikulák/prepozíciók elsődleges, központi, konkrét helyviszonyokra vonatkozó jelentéseinek szemléletes ábrákkal és példákkal gazdagon illusztrált, a mögöttük álló gondolkodásbeli, kognitív sémákat

feltáró bemutatását az előbbiekből mint forrástartományból (*source domain*) metaforikus kiterjesztéssel kifejlődött metaforikus jelentések hasonlóan gazdag elemzése követi. A metaforikus jelentések tárgyalása során a szerző általában utal azokra a köznyelvi metaforákra, amelyek a metaforikus kiterjesztés kognitív alapját képezik (pl. az ÉLET MINT UTAZÁS: *Harry still has not got over his divorce.*, AZ AGY MINT TARTÁLY, AMELYET A GONDOLATOK MINT TÁRGYAK TÖLTENEK MEG: *speak out*, stb.) Ezek az elemzések egyben igazolják az egyes prepozíciók/partikulák különböző jelentéseinek motiváltságát, s azt, hogy egy effajta rendszerezés lényegesen megkönnyítheti a frazális igék elsajátítását: az angol nyelvet idegen nyelvként tanulóknak tehát nem feltétlenül kell úgy tekinteniük rájuk, mint egyenként, verejtékes munkával elsajátítandó önkényes kombinációkra, hanem kognitív szemantikai alapon, a motiváltság angol nyelvre jellemző sajátosságainak feltárásával igenis felismerhetik bennük a törvényszerűségeket.

A szemantikai alapú elemzések mellett azonban nem hiányzik a monográfiából a frazális igék egyéb grammatikai sajátosságainak bemutatása sem. Alapos elemzést kapunk alkotóelemeikről, amely kiterjed a partikulák/prepozíciók osztályozásának különféle lehetőségeire, morfológiai, szintaktikai, fonológiai és általános szemantikai sajátosságaira, valamint a bennük előforduló igék jellemzőire is. Az egyes partikulák előfordulási gyakoriságát statisztikai adatok szemléltetik.

Az 5. fejezet részletes áttekintést ad az igecsoport legszembevetőbb szintaktikai sajátosságát, a partikula és a tárgy egymáshoz képest elfoglalt helyzetét befolyásoló különféle szintaktikai (a tárgy kifejezésének különböző lehetőségei, határozók beillesztése), fonológiai (hangsúly szerepe), szemantikai (a kifejezés jelentése kompozicionális, azaz az összetevők jelentéséből kikövetkeztethető vagy sem, a partikula általában befejezettségre, lezártságra utaló aspektuális jelentéstöbbletet ad-e az igéhez) és diskurzusszervező tényezőkről, valamint ezek kölcsönhatásáról.

Feltárja az igecsoportnak az angol nyelv szókincse más lexikai egységeivel való kapcsolatait, fejezetek foglalkoznak egyszavas szinonimáikkal, a főnévként és melléknévként is használt frazális igékkel, valamint az előképzőt (prefixumot) tartalmazó igékkel, ezen jelenségek elemzése mellett gazdag példatárat, teljességre törekvő listákat, korpuszokat is tartalmaznak. Az *Economist* című folyóirat egyik találmányra kiválasztott cikkének és egy számítástechnikai eszközhöz mellékelt használati utasításnak az elemzésével bizonyítja, hogy azzal a közkeletű vélekedéssel szemben, amely szerint ezek az összetett igék stilisztikai értéküket tekintve elsősorban a közvetlen, informális stílusú élőbeszéd jellegzetességei, valójában többségükben stilisztikailag semlegesek, s gyakori elemei az újságnyelvnek, valamint a műszaki és közgazdasági tárgyú szövegeknek is, sőt sok esetben az egyébként létező egyszavas szinonimáikkal nem is helyettesíthetők.

A szerző nem feledkezik meg a nyelvtörténeti vonatkozásokról sem: külön fejezetet szentel a frazális igék kialakulásának, amelyben végigköveti az igei prefixumok partikulákká való átalakulásának és jelentésük fejlődésének folyamatát az ó- és középgangol nyelvtörténeti korszakokban, rávilágítva ezek okaira is. Kiderül, hogy a nyelvtörténet során fokozatosan növekedett az igecsoport jelentősége, s a modern angolban rendkívül produktívá vált.

A monográfia gyakorlati-nyelvpedagógiai szempontból fontos része a frazális igéket összegyűjtő legfontosabb szótárakat és azok elemzését tartalmazó fejezet.

Összességében tehát a kötet az igecsoport minden lényeges kérdését áttekinthetően, világos elméleti keretbe foglalva tárgyalja. Ajánlható a kognitív nyelvészettel foglalkozó szakembereknek csakúgy, mint a téma iránt érdeklődő angol szakos hallgatóknak, akik elolvasásával és a rendkívül gazdag példaanyag tanulmányozásával átfogó képet kaphatnak a probléma különböző vonatkozásairól, a vele kapcsolatos releváns szakirodalomról és egy sok lehetőséget rejtő, a kognitív nyelvelmélet keretébe illeszkedő megoldásról egyaránt.